

Waldemar Wieprzowski¹

Bezpieczeństwo lokalne w obszarze działalności straży miejskiej

Abstract. *Local safety as the purpose of the Municipal Police's work.* Municipal Police are law enforcement agencies that are under the control of local government, including the municipal government, where it is the smallest administrative subdivision. They receive pay from the city budget, and usually cooperate with the Police. Municipal Police in Poland were established on the basis of the Municipal Police Act from August 27, 1997. This report shows work of the Municipal Police of Lublin; their aims, methods and effects.

1) Mgr Waldemar Wieprzowski, Komendant Straży Miejskiej Miasta Lublin.

Rozważając kwestię bezpieczeństwa lokalnego w obszarze działania straży miejskiej, należy zacząć od pojęcia samej kwestii bezpieczeństwa. Według definicji słownikowej, bezpieczeństwo jest to stan pewności, spokoju, braku zagrożenia i poczucia zagrożenia. Jest ono podstawową potrzebą każdego człowieka, a jej niezaspokojenie nie pozwala na realizację innych potrzeb i utrudnia rozwój jednostki. Odnosi się to również do większych podmiotów, jak grupa społeczna, gmina czy państwo. Dlatego też każdy z tych podmiotów stara się oddziaływać na swoje otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną tak, aby eliminować lub przynajmniej oddalać zagrożenia. Działania te mogą być skierowane zarówno na zewnątrz, jak i do wewnątrz, można więc wyróżnić dwa aspekty bezpieczeństwa: zewnętrzne i wewnętrzne.

Bezpieczeństwo publiczne jest jednym z podsystemów szeroko rozumianego systemu bezpieczeństwa państwa. Jego najistotniejszym celem jest zapewnienie porządku konstytucyjnego, ochrony przed zjawiskami kryminogennymi, zagrożeniami środowiska oraz zapewnienie porządku publicznego.

Bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stabilność i harmonijność danego podmiotu (układu, obiektu, systemu społecznego), natomiast bezpieczeństwo zewnętrzne oznacza brak zagrożenia kraju ze strony innych podmiotów zewnętrznych oraz sił natury.

Skala i zasięg zagrożeń bezpieczeństwa także mogą być różne, a zatem są to:

- zagrożenia lokalne – obejmujące teren gminy bądź powiatu; szacuje się, że jest to około 90% wszystkich zagrożeń; rozwiązywanie problemów z nimi związanych należy do obowiązków władz lokalnych – gminy lub powiatu,
- zagrożenia regionalne – wykraczające poza granice powiatu, wymagające wsparcia władz powiatu ze strony władz wojewódzkich,
- zagrożenia krajowe – wykraczające poza granice województwa, dla przeciwdziałania którym zachodzi potrzeba wsparcia rządowego ze względu na ograniczone możliwości władz wojewódzkich,
- zagrożenia międzynarodowe – są to zdarzenia wykraczające swoim zasięgiem poza granice kraju. Dla przeciwdziałania im konieczna jest współpraca międzynarodowa².

W Polsce funkcjonuje wiele instytucji, których bezpośrednim lub pośrednim zadaniem jest ochrona bezpieczeństwa publicznego. Ze względu na ich podległość administracyjną, strukturę organizacyjną, jak również zakres wykonywanych zadań możemy wyodrębnić trzy podsystemy w zakresie bezpieczeństwa publicznego:

- rządowy – instytucje bezpieczeństwa publicznego podległe administra-

2) Dr hab. inż. E. Kołodziński, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Zarządzanie kryzysowe”, Olsztyn 2008, www.uwm.edu.pl.

cji rządowej (Wojsko Polskie, Policja, Straż Graniczna, Państwowa Straż Pożarna, Straż Ochrony Kolei, Inspekcja Transportu Drogowego);

- samorządowy – instytucje bezpieczeństwa publicznego, podległe samorządowi terytorialnemu (straż gminna (miejska)), Ochotnicza Straż Pożarna);
- prywatny – komercyjne podmioty ochrony osób i mienia (firmy ochrony osób i mienia).

Instytucje wchodzące w skład podsystemu rządowego są wprost odpowiedzialne za realizację zadań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, zgodnie z art. 146 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ich zasadniczymi cechami charakterystycznymi są:

- obligatoryjność powoływania,
- finansowanie działalności z budżetu państwa,
- centralne zarządzanie,
- hierarchiczna struktura organizacyjna,
- stały katalog zadań,
- funkcjonowanie na terytorium całego kraju,
- ochrona prawna dla osób wykonujących czynności służbowe taka, jaka jest przewidziana dla funkcjonariusza publicznego, jak również dla niektórych instytucji,
- pragmatyka służbowa funkcjonariuszy i uprawnienia ich z tego wynikające.

1. Zadania samorządu lokalnego

Ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego odgrywa samorząd terytorialny różnych szczebli: gminnego, powiatowego i wojewódzkiego. Zakres działania poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego jest zróżnicowany. W szczególności zadania własne gminy obejmują m.in. sprawy porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej³.

Na te cele gminy w swoich corocznych wydatkach mają obowiązek przeznaczać nie mniej niż 0,5% wydatków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, pomniejszonych o wydatki inwestycyjne, wydatki na wynagrodzenia i pochodne oraz wydatki na obsługę długu. W budżecie miasta Lublin daje to kwotę 300 000 zł.

Samorząd gminny, podejmując decyzję o sposobie realizacji zadań związanych z ochroną bezpieczeństwa publicznego, kieruje się wieloma czynnikami. Najważniejszym jest analiza zarówno zagrożeń w ujęciu lo-

3) *Zadania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego (stan prawny na dzień 30 kwietnia 2004)*. Informacja dla jednostek samorządu terytorialnego, Warszawa 2004, s.3.

kalnym, jak i przyczyn ich występowania. Na zagrożenia o charakterze lokalnym najczęściej wpływ mają m.in.:

- sytuacja ekonomiczna mieszkańców (stopa bezrobocia, dostępność do rynku pracy),
- stopień uprzemysłowienia,
- gęstość zaludnienia i stopień urbanizacji,
- lokalizacja gminy (położenie geograficzne).

Wpływ tych czynników na bezpieczeństwo obywateli i porządek publiczny pozwala na opracowanie przedsięwzięć adekwatnych do występujących lokalnie i przewidywanych na tym terenie zagrożeń. Pozwala to także organowi stanowiącemu w gminie, jakim jest Rada Gminy, podjąć decyzje, na jakie konkretnie działania przeznaczyć środki finansowe z budżetu gminy.

Dlatego też nie ma jednego, uniwersalnego wzorca gminnych działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa, a działania gminy są zawsze kierowane do jej społeczności lokalnej i wykonywane na terenie właściwym dla danej gminy i są one adekwatne do rodzaju zagrożeń charakterystycznych dla danej jednostki samorządu terytorialnego.

W dziedzinie bezpieczeństwa publicznego samorząd gminny ma bardzo szerokie możliwości działania. Aspekt bezpieczeństwa może być uwzględniany przy realizacji innych, niż tylko wynikających z art. 7, ust. 1 pkt 14 Ustawy o samorządzie gminnym zadań samorządowych, tj. przykładowo przy projektowaniu inwestycji, oświetlaniu ulic, pomocy społecznej oraz przeciwdziałaniu bezrobociu.

Ponadto część zadań, przy realizacji których można uwzględnić kwestie bezpieczeństwa, należy do wyłącznych właściwości samorządu terytorialnego (np. budowa infrastruktury drogowej). Tym samym jednostki samorządu terytorialnego (gminnego) mogą w bardzo dużym zakresie niwelować przyczyny różnych zagrożeń i patologii.

Alternatywą dla samorządów gminnych, a zarazem narzędziem w zakresie ochrony porządku publicznego jest możliwość ustawowa powoływania do życia straży gminnych (miejskich). Samorządy uzyskały tę możliwość w 1990 roku, wraz z wejściem w życie ustawy o samorządzie terytorialnym – obecnie gminnym. Straże gminne i miejskie funkcjonują obecnie na podstawie Ustawy o strażach gminnych (miejskich) z dnia 27 sierpnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r., Nr 123, poz. 779) i tworzone są przez organ stanowiący gminy – Radę Gminy. To właśnie Rada Gminy decyduje o statusie organizacyjnym straży, strukturze organizacyjnej czy też liczbie etatów. Ponieważ całość kosztów związanych z funkcjonowaniem straży pokrywana jest z budżetu gminy, Rada w każdym momencie może zdecydować zarówno o rozwiązaniu jednostki straży, jak i o zmianie statusu organizacyjnego czy też liczbie etatów. Straż jest formacją umundurowaną, w całości podporządkowaną organom gminy: w zakresie

finansowym radzie gminy, natomiast organizacyjnie wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta. Wszystkie straże wykonują zadania wynikające z Ustawy o strażach gminnych, ukierunkowane na ochronę porządku publicznego.

W większości gmin od wielu lat podstawową tendencją jest wyznaczenie strażom roli formacji wspomagającej Policję.

Straże miejskie bardzo aktywnie włączają się do realizacji wielu programów prewencyjnych, w szczególności skierowanych do dzieci i młodzieży. Czynnie propagują w środowiskach uczniowskich wzory bezpiecznych zachowań i postaw. W wielu przypadkach są to programy autorskie opracowane i realizowane tylko przez straże, które przejmują także szereg zadań o charakterze administracyjno-porządkowym, jakie wcześniej realizowała Policja, na przykład: egzekwowanie przepisów ustawy o ochronie środowiska oraz o porządku i czystości w gminach, zabezpieczenia imprez masowych oraz uroczystości organizowanych na rzecz społeczności lokalnych, w tym nawet o charakterze państwowym (święta 3 Maja, 11 Listopada).

Straże miejskie w kraju mają bardzo istotny wkład w obszarze realizacji zadań z zakresu porządku publicznego. Coraz szerszy jest także zakres współpracy straży gminnych (miejskich) i Policji (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie szczegółowych zasad współpracy specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych z Policją, jednostkami ochrony przeciwpożarowej, obrony cywilnej i strażami gminnymi (miejskimi), Dz. U. z 1998 r., Nr 161, poz. 1108).

Współpraca ta coraz częściej przybiera formę wspólnych patroli, co w ocenie MSWiA stanowi wymierne wsparcie służb policyjnych i odciążenie od szeregu czynności porządkowych. W szczególności jest to istotne w przypadku niewielkich etatowo jednostek policyjnych⁴.

Z uwagi na zbliżone uprawnienia porządkowe straży i Policji oraz potencjał Policji, ważna jest również jakość współpracy pomiędzy strażą a Policją. W powszechnej ocenie Policji, władz samorządowych i komendantów straży, współpraca między Policją i strażą układa się bardzo dobrze, stale zacieśnia i przynosi pozytywne efekty w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. W szczególności współpraca ta dotyczy: stałej wymiany informacji o zagrożeniach występujących na określonym terenie; organizowania systemu łączności Policji i straży; koordynacji rozmieszczenia służb policyjnych i straży; wspólnego prowadzenia działań porządkowych oraz organizacji wspólnych szkoleń. Powszechnie występują uregulowania formalne w postaci porozumień zawieranych przez burmistrzów, prezydentów i wójtów z właściwymi komendantami Policji w sprawie szczegółowych zasad współpracy. Zwykłą praktyką jest

4) Stan bezpieczeństwa na poziomie gminy, MSWiA, 4 października 2004 r., informacja dostępna na stronie internetowej MSWiA www.mswia.gov.pl.

bieżąca wymiana informacji o zagrożeniach, przestępczości pospolitej, dyslokacji patroli prewencyjnych. Organizowane są cykliczne spotkania i narady, nawet w cyklu tygodniowym. Odnotowano również przypadki wzajemnego przekazywania dobowych meldunków o zdarzeniach zaistniałych na danym terenie⁵.

Jednocześnie z opinii MSWiA wynika, że w ciągu kilkunastu lat funkcjonowania straży gminnych (miejskich) można zauważyć przesuwanie się głównego nurtu działań straży z realizacji spraw w zakresie porządku publicznego w kierunku realizacji obowiązków parapolicyjnych. Ostatnie lata działania straży obejmują oprócz wykrywania, przeciwdziałania i zapobiegania popełnianiu wykroczeń także ujawnianie, przeciwdziałanie i zapobieganie popełnianiu przestępstw. Jest to szczególnie widoczne w dużych jednostkach straży miejskiej.

Straż miejska jako jednostka organizacyjna gminy, siłą rzeczy, za cel swego działania stawia przeciwdziałanie zagrożeniom na poziomie lokalnym. Cele i zadania oraz sposób działania straży określa Ustawa o strażach gminnych (miejskich) z dnia 29 sierpnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r., Nr 123, poz. 779).

Wójt, burmistrz, prezydent miasta powołuje i odwołuje komendanta straży gminnej po zasięgnięciu opinii właściwego terytorialnie komendanta wojewódzkiego Policji oraz sprawuje nadzór nad jej działaniem. W zakresie fachowym nadzór nad działalnością straży sprawuje komendant główny Policji, poprzez komendanta wojewódzkiego Policji oraz wojewoda. Straż wykonuje zadania w zakresie ochrony porządku publicznego wynikające z ustaw i aktów prawa miejscowego.

2. Zadania ustawowe straży miejskiej

Zgodnie z ustawą, do zadań straży należy w szczególności:

- ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych;
- czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego – w zakresie określonym w przepisach o ruchu drogowym;
- współdziałanie z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń;
- zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia albo miejsc zagrożonych takim zdarzeniem przed dostępem osób postronnych lub zniszczeniem śladów i dowodów, do momentu przybycia właściwych służb, a także ustalenie, w miarę możliwości, świadków zdarzenia;
- chrona obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej;
- współdziałanie z organizatorami i innymi służbami w ochronie po-

5) *Stan bezpieczeństwa na poziomie gminy*, MSWiA, *op. cit.*

ządtku podczas zgromadzeń i imprez publicznych;

- doprowadzanie osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub miejsca ich zamieszkania, jeżeli osoby te zachowaniem swoim dają powód do zgorszenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu i zdrowiu innych osób;
- informowanie społeczności lokalnej o stanie i rodzajach zagrożeń, a także inicjowanie i uczestnictwo w działaniach mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- konwojowanie dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych dla potrzeb gminy.

3. Uprawnienia funkcjonariuszy straży miejskiej

Strażnik, wykonując czynności służbowe, ma prawo do:

- 1) udzielania pouczeń, zwracania uwagi, ostrzegania lub stosowania innych środków oddziaływania wychowawczego,
- 2) legitymowania osób w uzasadnionych przypadkach w celu ustalenia ich tożsamości,
- 3) ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia i niezwłocznego doprowadzenia do najbliższej jednostki Policji,
- 4) dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości podręcznych bagaży osoby:
 - a) w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - b) w związku z wykonywaniem czynności określonych w ust. 1 pkt 3,
 - c) w związku z wykonywaniem czynności doprowadzania osób nietrzeźwych do izb wytrzeźwień lub miejsca zamieszkania, jeśli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że osoba, wobec której czynności te są podejmowane, posiada przy sobie niebezpieczne przedmioty dla życia lub zdrowia ludzkiego,
- 5) nakładania grzywien w postępowaniu mandatowym za wykroczenia określone w trybie przewidzianym przepisami o postępowaniu w sprawach o wykroczenia,
- 6) dokonywania czynności wyjaśniających, kierowania wniosków o ukaranie do sądu, oskarżania przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych - w trybie i zakresie określonych w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia,
- 7) usuwania pojazdów i ich unieruchamiania przez blokowanie kół w przy-

- padkach, zakresie i trybie określonych w przepisach o ruchu drogowym,
- 8) wydawania poleceń,
 - 9) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych i samorządowych,
 - 10) zwracania się, w nagłych przypadkach, o pomoc do jednostek gospodarczych, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej oraz organizacji społecznych, jak również do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w ustawie o Policji.

Niestety, w ślad za rozwojem straży nie nadążają przepisy prawne, które mogłyby pozwolić na szersze ich działania. Oczekiwania społeczne rosną, większe też wymagania stawiają strażom samorządy gminne, jednak zakres kompetencji straży nadal pozostaje w granicach tylko porządku publicznego.

W opinii pracowników instytucji bezpieczeństwa publicznego, należy wprowadzić szereg zmian, które podniosłyby skuteczność działań w obszarze bezpieczeństwa publicznego. Proponowane zmiany na poziomie samorządu terytorialnego dotyczą przede wszystkim zwiększenia odpowiedzialności samorządu (gminy i powiatu) za bezpieczeństwo obywateli. W tym celu proponowane są następujące działania: przeniesienie działań z zakresu bezpieczeństwa obywateli na poziom gminy i powiatu oraz wprowadzenie zmian w funkcjonowaniu straży gminnych (miejskich).

W kwestiach związanych ze strażą gminną (miejską) znalazły się takie propozycje, jak: przekształcenie straży w policję lokalną oraz obowiązkowe powoływanie straży w gminach i uzależnianie liczby strażników od liczby mieszkańców na terenie gminy.

Tab. 1 Wyniki działań straży gminnych (miejskich) za rok 2009 - porównanie

I.p.	Kryteria	Lublin	Województwo	Kraj
1.	Liczba funkcjonariuszy	116	291	9727
2.	Liczba wykrytych wykroczeń	23862	45496	3000788
3.	Sprawcy przestępstw ujęci na gorącym uczynku	94	585	4628

W związku ze swymi ustawowymi zadaniami, Straż Miejska miasta Lublin współdziała z innymi podmiotami takimi, jak Policja, Straż Pożarna, Pogotowie Ratunkowe oraz Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Lublin.

W ramach współpracy z Policją, funkcjonariusze naszej jednostki uczestniczą w podejmowanych działaniach mających na celu zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na terenie miasta Lublin, tj.:

„**Gimbus Patrol**”. Służba ta pełniona jest przez dwuosobowy, zmoto-

ryzowany patrol w składzie policjant – strażnik i ma za zadanie czuwanie nad bezpieczeństwem w rejonie lubelskich placówek oświatowych;

Akcja „Znicz”. Celem akcji jest zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu zarówno samochodowym, jak i pieszych w rejonach lubelskich cmentarzy w okresie od 31 października do 3 listopada;

„Bezpieczna Droga Do Szkoły”. Celem akcji jest zapewnienie bezpieczeństwa uczniom udających się do szkół;

Akcja „Pieszy”. Celem tej akcji jest przeciwdziałanie wykroczeniom polegającym na przechodzeniu pieszych przy czerwonym świetle, jak również przechodzeniu przez jezdnię w miejscach niewyznaczonych.

Współpraca Straży Miejskiej miasta Lublin z innymi instytucjami w 2009 roku

Komisariaty Policji

W roku 2009 wspólnie z Policją przeprowadzono 1532 wspólne patrole. Tylko na terenie Śródmieścia wspólnie z Komisariatem I pełniono 694 służby w dwuosobowych patrolach pieszych. Zadaniem wspólnych patroli było prewencyjne oddziaływanie mające na celu przeciwdziałanie popełnianiu przestępstw i wykroczeń w centrum miasta. Funkcjonariusze Straży Miejskiej współpracują ze wszystkimi ośmioma Komisariatami Policji na terenie miasta Lublina pod kątem bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Straż Ochrony Kolei

Straż Miejska miasta Lublin prowadzi współpracę ze Strażą Ochrony Kolei, polegającą na wspólnym patrolowaniu okolic Dworca Głównego Kolejowego pod kątem bezpieczeństwa podróżnych i porządku publicznego. W roku 2009 wspólnie z funkcjonariuszami SOK pełniono 177 służb w dwuosobowych patrolach pieszych.

Sąd Rejonowy

W roku 2009 Straż Miejska miasta Lublin skierowała do Sądu Rejonowego w Lublinie 224 wnioski o ukaranie sprawców wykroczeń. Oskarżyciel publiczny naszej jednostki uczestniczył czynnie w każdej z rozpraw dotyczących tych wykroczeń w Sądzie Rejonowym.

Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego

Wspólnie z Wydziałem Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego Straż Miejska podejmowała w roku 2009 liczne inicjatywy mające na celu poprawę stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w Lublinie. Prowadzona jest również współpraca przy likwidacji zagrożeń spowodowanych klęskami żywiołowymi. W takich przypadkach wydział

ten informowany jest w pierwszej kolejności w trybie alarmowym przez służbę dyżurną Straży Miejskiej (pełnioną w trybie całodobowym), a następnie wykonywane są wspólnie odpowiednie działania o charakterze głównie interwencyjno-ratowniczym.

Przy zabezpieczaniu imprez sportowych wykorzystywana jest zwłaszcza specjalistyczna kamera zamontowana z inicjatywy Wydziału Bezpieczeństwa Mieszkańców na służbowym pojeździe osobowo-terenowym, będącym na stanie Straży Miejskiej.

Rady Dzielnic

W Lublinie funkcjonuje 27 Rad Dzielnic stanowiących podstawowy stopień samorządu lokalnego. Straż Miejska miasta Lublin prowadzi ścisłą współpracę z Radami. Funkcjonariusze Straży Miejskiej pełnili dyżury w określonych terminach w siedzibach Rad, przyjmując zgłoszenia i sugestie od mieszkańców. We wszystkich przekazywanych kwestiach podjęte zostały stosowne czynności służbowe.

Podsumowanie

Straż miejska jest formacją, w zakresie zadań której mieszczą się liczne zagadnienia związane z szeroko pojętym ładem i bezpieczeństwem publicznym o charakterze lokalnym. Liczba zgłoszeń kierowanych do straży przez mieszkańców miast i gmin wskazuje na bardzo duże zaufanie społeczne i zapotrzebowanie na działania, które straż realizuje. Zakres tych działań systematycznie się poszerza. Dlatego też ważną kwestią jest, aby jednostki straży miejskiej stale doskonaliły swe umiejętności, by móc w jak największym stopniu wychodzić naprzeciw zapotrzebowaniom społeczności lokalnej.

Bibliografia:

1. Kłodziński E., *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Zarządzanie kryzysowe”, Olsztyn 2008, www.uwm.edu.pl.
2. Lisiecki M., Kwiatkowska-Basałaj B., *Pojęcie bezpieczeństwa oraz prognostyczny model jego zapewnienia*, [w:] P. Tyrała (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 2000.
3. Misiuk A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
4. Rojtek R., *Straż gminna (miejska) w systemie bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy*, referat wygłoszony na konferencji „Bezpieczne miasto”, Wołomin 14 listopada 2008r. (www.zmp.poznan.pl).
5. *Zadania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego. Informacja dla jednostek samorządu terytorialnego*, www.mswia.gov.pl.
6. Ziółkowski J. (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem regionu*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie, Lublin 2004.